

KIS-BALATON TÁJEGYSÉG

Kalandszerető gyerekkorunk kedvenc olvasmányai, Fekete István Tüskevár és Téli berek c. könyvei egy különös vízi világot tártak elénk. Felnőttként – családunk ifjabb és idősb tagjaival kiegészülve – ismét végigjárhatjuk Matula bácsi birodalmát. A Kis-Balaton ugyan eléggé átalakult az elmúlt évtizedek vízügyi beavatkozásai miatt, de éppen e beruházások teremtették meg a lehetőséget, hogy jóval könnyebben hozzáférhessünk az addig szinte teljesen elzárt nádasokhoz, lápokhoz.

Az elárasztással jókora kiterjedésű nyílt vízfelületek is létrejöttek a madarak és persze a látogatók örömeire. A Zala vagy a korábbi lecsapoló csatornák töltései kiváló útvonalakat kínálnak a berekjárásra. Az erre kijelölt szakaszokon képzett vezetők kalauzolják az érdeklődőket, többek között a regénybeli Diás-szigetre. Saját szolgáltatásként még autóbusszal is megtehető a látogatás, sőt bizonyos időpontokban motorcsónakos vizeitúrázason is részt vehetünk. Semmihez sem hasonlítható élmény leskunyhóból

közlelő, vagy a kilátóról távcsővel figyelni a sok ezernyi madár mindennapi életét.

Akik pihenésre, természetben való nyugalmas kikapcsolódásra vágnak, azoknak a könnyen elérhető Kányavári-sziget tágas rétjeit, árnyas ligeteit, hangulatos vízpartját ajánljuk. Ha csak egy rövid autós betekintést szeretnénk a vízi szárnyasoktól népes mocsárvilágba, akkor egy balatonhídvégi megállót javasolunk. Ugyanezt megtehetjük Zalakomártól nyugat felé, a víztározót átszelő műúton is. Itt még a horgászat is engedélyezett, így a társaság nem „pecás” tagjainak bőven jut ideje a környék számos kultúrtörténeti nevezettségével ismerkedni. A Vár-sziget középkori egyházi emlékeiről, míg a Zala másik átkelőhelye – Fenékpusztá – római elődjéről és erődjéről híres. Az utóbbi helyszínen a madárbarátok érdekes programokkal is várják az érdeklődőket.

Aki pedig a négy lábú haszonállatokra kíváncsi, keresse fel a Kápolnapusztai Bivalyrezervátum fekete és szürke lakóit.

SÁRMELLÉK

MEGKÖZELÍTÉS

A 71-es és 76-os út Zala-híd melletti csomópontjától az utóbbi úton Sármellék felé 1 km-re tábla jelzi a BfNPI Vönöczky Schenk Jakab Kutatóházát, ami 500 m után érhető el. A Balatoni-bringakörútról ugyanígy lehet ide jutni.

TÚRA

6 km, 5 m, 2 óra, gyalogos, kerékpáros
Kutatóház–Egyesített-övcatorna töltése–Zala töltése–Diás-sziget

ÉRDEMES MEGNÉZNI

Előzetes bejelentkezés alapján a nyári időszakban a BfNPI korlátozott létszámú motorcsónagos kirándulást indít a Diás-szigeti háztól.

TUDTA-E?

A magyar természetvédelem első hivatásos alkalmazottja, Gulyás József kócsagőr 1922-től itt, a Kis-Balatonon őrizte az akkortájt erősen megfogyatkozott létszámú nagy kócsagokat.

A NÁDRENGETEG SZÍVÉBEN

Az útvonal egy része fokozottan védett területet érint, ezért szervezetten, csak természetvédelmi kíséreléssel lehet bejutni. A túrák a Vönöczky Schenk Jakab Kutatóháztól indulnak, ahol gépkocsinkat is leparkolhatjuk. Vezetőnkkel eleinte déli irányban, az Egyesített-övcatorna mentén ballagunk. A környező területnél kissé magasabb helyen tekintetünket már semmi sem akadályozza, hogy körbepillantsunk a mocsárvilág peremén. Hátunk mögött a Keszthelyi-hegység erdői kéklencnek, míg balra a távolban a Marcali-hát dombvonulata húzódik.

Rövidesen átkelünk a zsilip fölé épített hídon. A csatornán tipikus mocsári és hínár növényközösségeket figyelhetünk meg. Nagyméretű fehér virágzatával már messziről feltűnik a tündérrózsa (3). Ha csendben, óvatosan haladunk, akkor élelmet kereső nagy kócsagot (1), netán pézsmapocokot is láthatunk a vízben. Útközben a Kócsag tanösvény magyarázó táblái bővítik ismereteinket.

Hamarosan kijutunk a Zala folyó töltéséhez. A partját kísérő sűrű sásos-nádasban sokszor csak hangjuk árulja el az olyan rejtőzködő madarakat, mint a nádírigó (2). A Diás-szigetre bekanyarodva kis tisztáson találjuk magunkat (4). A közepén álló kutatóházban sok időt töltött Fekete István, akinek páratlan természetleíró munkásságát egy emlékszoba idézi fel. Az épületben helyet kaptak természetfotók, valamint régi halászeszközök, amelyek a hajdani legendás vízi világot mutatják be. A hazai madárgyűrés századik évfordulójáról szintén kiállítás emlékezik meg.

Az udvaron, egy öreg nyárfa tövében a régi halászkö és pákászok kunyhójának másolata – „Matula bácsi kunyhója” – szemlélteti, miként és hol laktak egykor a berekjárók. Megismerkedhetünk az egyetlen fatörzsből kivájt „bodonhajóval” és az ősidők óta szinte változatlan formájú halászhálókcal is.

1

MEGKÖZELÍTÉS

A műúton autózva, Balatonmagyaródtól É-ra 1 km távolságban tábla jelzi a bekötőutat, amelyen Ny felé 800 m-t haladva érhetjük el a Kányavári-sziget parkolóját.

TÚRA

2-3 km, 5 m, 1-2 óra, gyalogos
Parkoló–híd–tanösvény–kilátó–parkoló

TUDTA-E?

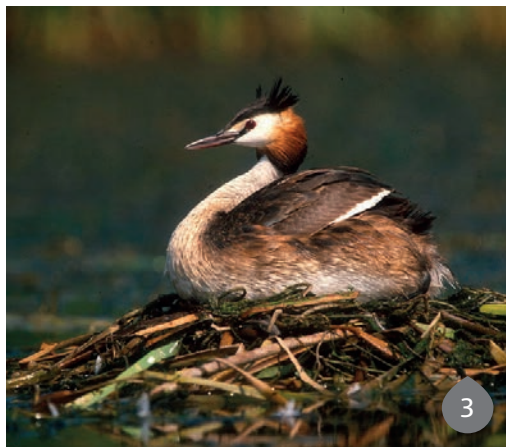
A Kis-Balatonon eddig több mint 250 madárfajt figyeltek meg. Közülük mintegy 140 faj fészkeléséről is tudnak. Rajtuk kívül 100 fölötti a védett állatfajok száma és 60 védett növény is előfordul a területen.

2

ÉRDEMES MEGNÉZNI

Zalavár: Kis-Balaton Ház kiállítása

3

KÖZEL A TERMÉSZETHEZ: KÁNYAVÁRI-SZIGET

Az alacsony fekvésű mocsaras terület egyik jellegzetes képződménye a homokból álló Kányavári-sziget. Észak-déli irányban másfél km hosszan nyúlik el, átlagos szélessége alig haladja meg a 100 m-t. A Kis-Balaton Védőrendszer elárasztásakor létrejött vízfelületből mindössze pár méterre emelkedik ki. Parthoz közeli fekvése kiváló lehetőséget teremtett egy turisztikai pihenőközpont kialakítására a BfNPI részéről. A szigetet parkosították, sétautakat, pihenőket és sportpályát építettek. A partszegély nádasát itt-ott megszakítva horgász-állásokat is létesítettek.

A térség vízi világához **(4)** talán itt lehet a legkönnyebben hozzáférni, ezért is örvend nagy látogatottságnak a kirándulóhely. Még akinek kevés ideje van, az is képet kaphat egy óra alatt a Kis-Balatonról, de megéri az egész napot itt tölteni. A sziget egész évben látogatható. A legmelegebb nyári napokban kora hajnalban vagy késő délután érdemes felkeresni; ekkortájt még a madarak is aktívabbak. A téli hónapokban látszólag kihalt a hely, viszont

ilyenkor egy másik, kevesek által ismert arcát mutatja a Kis-Balaton.

A szigetre csak gyalogosan lehet bemenni egy – azóta a hely jelképévé vált – fahídon **(1)**. A sajátosan magasra ívelő építmény egyfajta kilátóként is szolgál. Jól rálátunk a jellegzetes vízi növényekre, köztük a feltűnő vizitökre. A madarak néhány méterre bevárják a látogatókat, annyira hozzászoktak az ember jelenlétéhez. A vízityúk **(2)** is csak akkor menekül, ha feltétlenül szükséges.

A szigeten a Búbos vöcsök tanösvény **(3)** 15 állomáson mutatja be a Kis-Balaton jellegzetes madarait. A legtöbbjét élőben is megfigyelhetjük (főleg, ha távcső is van nálunk). A sziget elég nagy ahhoz, hogy mindenki találjon magának megfelelő elfoglaltságot. A legtöbben horgászni érkeznek, de padok, sétaösvények, asztalok, sportpálya és egy kilátó is rendelkezésre állnak az aktív és passzív pihenéshez. Távozáskor a környékbeli őstermelők jellegzetes helyi termékeiből (savanyúság, lekvár) vásárolhatunk a parkolóban.

MEGKÖZELÍTÉS

Balatonmagyaród és Zalakomár között a műút mellett tábla jelzi, hol kell elkanyarodni gépkocsival a bivalyrezervátum felé. 2 km után érjük el a parkolót és a fogadóépületet.

ÉRDEMES MEGNÉZNI

Fotósoknak ajánljuk a BfNPI berekbe kihelyezett lessárait, ahonnan észrevétlenül szemlélhetik a vízimadarakat.

TUDTA-E?

A Dunántúl más bemutatóhelyein (Fertő–Hanság Nemzeti Park, balatonedericsi Afrika Múzeum, Szécsisziget) élő bivalyok is Kápolnapusztáról származnak.

BIVALYREZERVÁTUM A BEREK SZÉLÉN

A BfNPI által működtetett – hazánk legnagyobb bivalyállományával rendelkező – bemutatóhely egész évben látogatható belépőjegy ellenében (4).

Az eredetileg Ázsiában őshonos bivaly (1) igravonó állatként a 6. század közepén jutott el a Kárpát-medencébe. Egészen a 19. századig igen jelentős létszámban tartották a rendkívül igénytelen jószágot. Visszaszorulása a földművelés egyre nagyobb fokú gépesítése miatt következett be.

A bivalyok élő természeti értéként való megőrzése kettős célt szolgál. Egyrészt az ősi háziállat génállományának fenntartását, illetve ehhez kapcsolódóan a látogatókkal való megismertetését. Másrészt nagyon fontos szerepet játszanak a nemzeti park területén lévő nedves területek, láprétek legeltetési fenntartásában is.

A 2003-ban megnyílt látogatóközpontban – bevezetésként – interaktív módon és diorámák segítségével lehet megismerkedni a Kis-Balaton élővilágával. Az épülettől (3) induló mintegy másfél kilométeres sétaút mentén táblák tájékoztatnak a látnivalókról. Egyedülálló lehetőség közelről megfigyelni a gyepen békésen legelésző vagy éppen a vizesgödörökben dagonyázó bivalyokat.

Rajtuk kívül a szintén őshonos szürke marhával is közvetlenül találkozhatunk. A kisebb-nagyobb borjak kergetőzése különösen a gyerekek számára érdekes látvány. Ugyancsak felejthetetlen élmény távcsövön szemlélni a betelepített ürgekolónia tagjainak (2) hancúrozását a réten. A különféle állatoknak otthont adó tájat, a berek szélét egy kilátóról vehetjük szemügyre.

FENÉKPUSZTA

MEGKÖZELÍTÉS

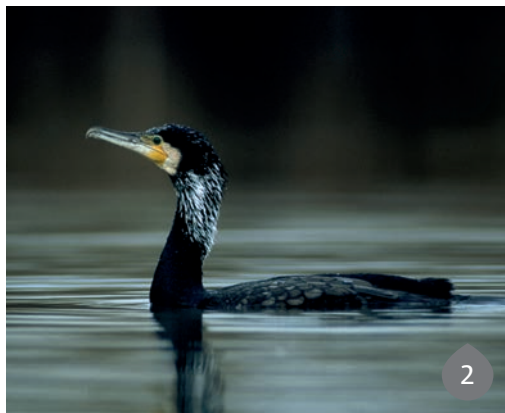
A vonatról Fenékpusztza v.m.-nál kell leszállni. A 76-os útról a 115-ös km táblánál lehet lemenni a Balaton-partra. Ettől D-re található a buszmegálló, illetve az autóparkoló. A Balaton körüli kerékpárút is áthalad a területen.

TÚRA

2 km, 5 m, 1-2 óra, gyalogos, kerékpáros
A látnivalók tetszés szerint bejárhatók.

TUDTA-E?

A majortól induló 7 km hosszú feketefenyő fasor (Fenyves allé) a fenékpusztai uradalmat kötötte össze a keszthelyi Festetics-kastély udvarával. Ezen kocsikázott a hercegi család.

ÉRDEMES MEGNÉZNI

A majorépület közelében a vadgesztenyefák közül kiemelkedik egy impozáns, több száz éves mezei szil, amelyet elkerült a fejsze és a szilfavész.

A TÖRTÉNELEM SODRÁBAN

A balatonhídvégi földszoroson kívül – észak-déli irányban – csak itt lehetett átkelni egykor a Balaton természetes módon összeszűkülő medrén. A tó vize által három oldalról védett lapos homokhát nagyon alkalmasnak bizonyult az emberi megtelepedésre. Az itt lakó kelta népesség jókora gabonavermeket létesített. Az őket leigázó rómaiak Valcum néven hatalmas erődöt építettek az átkelőhely védelmére, melynek helyreállított alapfalai ma is látszanak. A körülötte kialakuló város a kora középkorban élte fénykorát, majd nagyon hosszú szünet következett. Az újabb felvirágzásig másfél ezer év telt el, amikor is Fenépuszta a Festetics-család birtokába került. Az uradalmi majorság egészen a második világháborúig folyamatosan fejlődött, majd bekövetkezett a hanyatlás.

A változatos sorsú hely „felderítését” kezdjük az egykori uradalmi épületekkel. Az odavezető vadgesztenye fasor egy szebb múltat idéz. A turistaúton É felé tovább sétálva érkezünk a még romjaiban is impozáns római erődhez.

Visszatérve a műút másik oldalára láthatjuk; hogyan alakult át a régi vasútállomás épülete madárgyűrűző állomássá. A Madártani Egyesület itteni tagjai a tudományos munkán kívül környezeti neveléssel is foglalkoznak. Az érdeklődők természettel való ismerkedését segíti az épületben berendezett kiállítás: tojás-, fészek- csiga- és kagylógyűjtemény. Megtekintése előzetes bejelentkezés alapján lehetséges (www.mme.hu). Ugyanitt madármentő állomás is működik; beteg, sérült madarakat, illetve fiókákat gyógyítanak, nevelnek **(3)**.

A Balaton egyik utolsó beépítetlen, természetes partszakaszára **(4)** gyalogosan lehet lejutni. A vasút és a nádas közötti terület valaha legelő volt, sok látványos, ritka növényvel. Néhány évtizednyi szünet után most újra folyik a gyeperlettetés; szürke marhák gondoskodnak a védett növények élőhelyének fennmaradásáról. A területről a múlt század elején kipusztult nádi farkas (aranysakál) napjainkban ismét terjedőben van **(1)**. A nyílt vizeken sok más faj mellett kormoránt **(2)** is láthatunk.

4

1

MEGKÖZELÍTÉS

Zalavártól nyugatra, a faluszéltől 1,5 km-re, az út déli oldalán található a Kis-Balaton Ház autóparkolója.

TÚRA

2 km, 5 m, 1-2 óra, gyalogos
A Vár-szigeti Történelmi Emlékpark látnivalói tetszés szerint bejárhatók.

TUDTA-E?

A középkorban végvár állt a szigeten, amelyet soha nem foglaltak el a törökök. A környező száraz területekkel cölöpökre épült dorongutak kötötték össze, melyek csak az avatott ismerő számára voltak járhatók.

2

ÉRDEMES MEGNÉZNI

Récéskúti bazilika romja

3

VÁRISPÁNSÁG A MOCSÁR KÖZEPÉN

A korai történelmi időkben a széles Zala völgy mocsarain a Vár-szigetnél volt az egyetlen alkalmas átkelőhely kelet-nyugati irányban. A nagyon nehezen járható terep miatt ez jól védhető helyet kínált, a lápvilág pedig élelmet is biztosított.

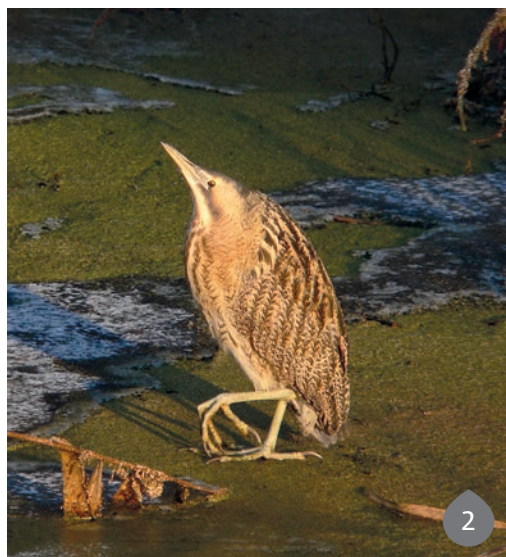
A legkorábbi régészeti nyomok egészen a rézkorig nyúlnak vissza. A Basa-szigeten egy balkáni eredetű népesség létesített települést. Az első kőtemplomokat – melyek alapjai ma is láthatók – a 830-as évek táján északról ide menekülő szláv Pribina fejedelem építtette. „Mocsárvár” nevű erődített központjában később látogatást tett két görög szerzetes, Cirill és Metód, akik a szláv írásbeliség megalkotói voltak **(2)**. 1019-ben Szent István király kolostort alapított. A mellé épült kis templom alapfalaira a közelmúltban emeltek egy emlékkápolnát. A 11. század végétől a várispánság is az egyházi központnak számító Vár-szigetre köl-

tözött, így több mint fél évezreden át itt volt Zala vármegye székhelye.

A régészeti feltárásokkal napvilágra került épületmaradványok, az emlékművek és a Kis-Balaton Ház kiállításai – tehát az egész Vár-sziget – önmagában is tartalmas látnivalót és időtöltést kínál **(1)**. A vállalkozó kedvűek azonban gyalogos vagy kerékpártúrákat is tehetnek. A Kis-Balaton Védőrendszer nyugati felét (Hídvégi-tó) a Vár-szigettől közút szeli át, csaknem egy km hosszan. A magas töltésre épített út két oldalán a „tengernyi” vízfelület szemet gyönyörködtető látvány **(4)**. Ezen a részen a horgászat is engedélyezett.

A kis-balatoni kerékpárút hálózat **(3)** egyik legsebbebb szakasza a víztározó keleti szélén, a Zala folyó régi töltésén fut. 5 km-es pedálozással (szintemelkedés nincs) elérhető Balatonhídvég. Félúton egy régi szivattyúállomásra épített kilátó nyújt betekintést a tájba és a madárvilág életébe.

ÉRDEMES MEGNÉZNI

Előzetes bejelentkezés alapján a BfNPI szervezett buszos túrákra is lehetőséget biztosít a fokozottan védett területen. A buszról kényelmesen – szakavatott vezető magyarázatának kíséretében – időnként egész közelről láthatók a madarak.

MEGKÖZELÍTÉS

Zalavártól délre, a Balatonmagyaród felé haladó közúton fele távolságban, egy híd után 250 m-re kell Ny felé kanyarodni, innét 600 m az autóparkoló. Kerékpárral is érdemes erre jönni az említett útvonalon vagy a Vár-sziget felől a víztározó töltésén.

TÚRA

2 km, 5 m, 1 óra, gyalogos
Parkoló–zsilip–madárleső kunyhó–Zala meder–bekötőút

TUDTA-E?

A madárleső kunyhót önkéntes munkával svájci építész tanárok és diákok építették fából, egyetlen szeg felhasználása nélkül.

AHOL EGYKOR A BALATON KEZDŐDÖTT

A korábbi évezredekben végeláthatatlan mocsár terült el a kis-balatoni tározók nyílt vízének helyén. A nádrengtetegben észrevétlenül áramló ősi Zala folyó a mai Balatonhídvég tájékán metszette át az alacsony, ámde mégis akadályt képező Zalavári-hát vonulatát. A földszoros keleti oldalán alig pár száz éve még a jóval nagyobb Balaton vize hullámozott. A lecsapolások és a szabályozások előtt idáig nyúlt a tó szabad vízfelülete. E természetes szűkület mindig is kiváló (és jól védhető) átkelőhelyül szolgált az amúgy járhatatlan mocsárvilágon **(1)** keresztül (innét származhat az elnevezése).

Sétánk során először az autóparkolótól is látható zsilipet nézzük meg. Ennek segítségével szabályozzák a Hídvégi-tározó vízszintjét, amelyet a Kis-Balaton Védőrendszer részeként árasztottak el. A zsiliptől északra 50 m-re épített madármegfigyelő kunyhóból zavarás nélkül,

észrevétlenül leshetünk bele a vízi szárnyasok rejtett életébe. Ha elég türelmesek vagyunk, még a legóvatosabb madárfajok, mint a bölömbika **(2)** is szemünk elé kerülhetnek.

A töltésen ballagva megismerkedhetünk a különböző vízi élőhelyekkel és számos állatfajjal. Utunk végét sorompó és tábla jelzi: eddig látogatható szabadon a terület. Innét tekintetünkkel végigpásztázhatjuk az óriási vízfelületet, ahol a tavaszi és őszi vonulások idején hatalmas madártömegek pihennek **(3)**.

Megfordulva, keleti irányban a Zala folyó egykori széles medre látható, szintén kedvelt tartózkodási helye a kis kormoránoknak és a gémféléknek. A bokrok ágvégén a halzsákmányára leső jégmadarat is gyakran megpillantathatjuk.

Érdeemes gyalog visszasétálni a bekötőúton. A fák között kilesve képet alkothatunk róla, milyen lehetett egykoron a Kis-Balaton **(4)**.

